

Mariusz Domżałski

ORCID: 0000-0002-7749-2598

18. Dywizja Zmechanizowana im. gen. broni Tadeusza Buka

Neutralność polityczna sił zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym

<https://doi.org/10.19195/1643-0328.32.1>

Słowa kluczowe: siły zbrojne, stosunek służbowy, neutralność

Wprowadzenie

Potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa od zawsze jest wyznacznikiem postępowania ludzkości — zarówno społeczeństwa, jak i jednostki. Masłow umieścił potrzebę bezpieczeństwa na drugim miejscu w hierarchii potrzeb ludzkich¹. Człowiek jako pojedyncza jednostka był bardziej narażony na zagrożenia zewnętrzne, stąd też pojawiła się potrzeba stworzenia form mających na celu zwiększenie jego bezpieczeństwa. Potrzeba ta była więc jedną z bezpośrednich przyczyn skutkujących pojawieniem się instytucji państwa². Bezpieczeństwo to stan, w którym nie ma zagrożenia, natomiast jest poczucie pewności oraz swoboda rozwoju. Elementy te są zespolone. Bezpieczeństwo daje warunki do spokojnej egzystencji, samorealizacji i rozwoju³.

¹ A. Masłow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2010, s. 65–68; R. Socha, *Instytucja stanu wyjątkowego w systemie bezpieczeństwa narodowego RP*, Mińsk Mazowiecki 2013, s. 9.

² S. Sulowski, *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 11; K. Dunaj, *Istota bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Czuryk et al., *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Olsztyn 2016, s. 17–18.

³ W. Lis, *Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny jako sfera działania administracji publicznej*, Lublin 2015, s. 30.

Zadaniem państwa jest stworzenie mechanizmów, które są gwarantem bezpiecznej egzystencji swoich obywateli⁴. Zapewnienie bezpieczeństwa swoim obywatelom jest jednym z najważniejszych zadań realizowanych w demokratycznym państwie⁵.

Obecnie na świecie zauważalna staje się ekspansja gospodarcza i wojskowa państw, także w Europie, czego przykładem jest konflikt zbrojny na Ukrainie. Nową bronią w walce politycznej stają się sankcje polityczne i gospodarcze (na przykład przeciwko Rosji). Istotnymi zagrożeniami są także bardzo szybki rozwój cywilizacyjny oraz niepokoje na tle religijnym⁶. Niestalość sytuacji międzynarodowej w otoczeniu Polski, w kontekście jej położenia geopolitycznego, jeszcze bardziej uwypukla konieczność stałego podnoszenia zdolności obronnej naszego państwa⁷.

Istotnym elementem gwarantującym bezpieczeństwo państwa polskiego są siły zbrojne⁸, które są jednym z podstawowych instrumentów polityki państwa, równie ważnym jak działania dyplomatyczne i potencjał gospodarczy. Są one zasadniczą częścią systemu organów administracji państwowej, dlatego są w strukturze organów bezpośredniego przymusu wraz z policją i służbami bezpieczeństwa publicznego⁹.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie problematyki dotyczącej neutralności politycznej sił zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym. W związku z tym w hipotezie badawczej przyjęto, że regulacje zawarte w ustawie o obronie Ojczyzny oraz w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (RP) w odpowiedni w sposób zapewniają neutralność sił zbrojnych. W ramach niniejszej pracy przedstawiony główny problem badawczy oraz postawiona przy tym hipoteza badawcza zostały skonkretyzowane przez przyjęcie dwóch problemów szczegółowych i odpowiadających im hipotez szczegółowych. Za problemy szczegółowe uznano następujące pytania: czy ograniczenia w zakresie korzystania z praw obywatelskich przez żołnierzy zawodowych są zgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej oraz czy zasada niepołączalności jest odpowiednim gwarantem neutralności

⁴ K. Żukrowska, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, Warszawa 2011, s. 22; S. Pikulski, *Podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000, s. 99.

⁵ S. Pieprzny, *System podmiotów właściwych w sprawach ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Prawo — administracja — policja. Księga pamiątkowa Profesora Wincentego Bednarka*, red. J. Dobkowski, Olsztyn 2006, s. 314; K. Complak, *Konstytucyjne postanowienia programowe czy normy o celach państwa?*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szymt, Warszawa 2003, s. 56.

⁶ A. Wochnowicz, *Miejsce Sił Zbrojnych w systemie politycznym RP*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2015, nr 2 (14), s. 114.

⁷ P. Malinowski, *Źródła ambicji narodowych oraz kierunków rozwoju Sił Zbrojnych*, [w:] *Siły Zbrojne RP w procesie budowy narodowego potencjału odstraszania*, red. M. Kubiński, Warszawa 2015, s. 80 n.; W. Jarwołowicz, J. Rajchel, *Uwarunkowania strategii bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI wieku*, red. T. Jemioło, K. Rajchel, Warszawa 2008, s. 314–316.

⁸ M. Wojciszko, *Kompetencje naczelnych organów państwa w obszarze obronności*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 4, s. 325.

⁹ A. Wochnowicz, *Miejsce Sił Zbrojnych...*, s. 114.

politycznej sił zbrojnych? Poszukując odpowiedzi na wskazane precyzyjne problemy badawcze, sformułowano odpowiadające im hipotezy szczegółowe: ograniczenia w zakresie korzystania z praw obywatelskich przez żołnierzy zawodowych są zgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasada niepołączalności jest odpowiednim gwarantem neutralności politycznej sił zbrojnych.

Zadania sił zbrojnych

Podstawowe zadanie sił zbrojnych wynika wprost z art. 26 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa oraz niepodzielności jego terytorium, jak również zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”¹⁰.

Umieszczenie tego artykułu w rozdziale I Konstytucji RP oznacza, że jest to zasada ustrojowa. Szczególny, mający swoje oparcie w przepisach ustawy zasadniczej, status, jaki posiadają siły zbrojne, związany jest ze specyfiką zadań im postawionych¹¹. Ich celem podstawowym jest zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego państwa przez ochronę niepodległości, integralności terytorialnej oraz bezpieczeństwa i nienaruszalności granic¹².

Słusznie zauważył Kamiński, że obecnie rola wojska została znacznie rozszerzona. Poza obroną państwa, służy ono również realizacji polityki odstraszenia oraz wywierania nacisku politycznego¹³. Siły zbrojne są również niezwykle istotnym elementem ochrony przed zagrożeniem wewnętrznym państwa, co przejawia się choćby w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego¹⁴, choć w tym przypadku ich udział może mieć charakter pomocniczy. W tym zatem zakresie pozycja sił zbrojnych jest nieporównywalna

¹⁰ W. Sokolewicz, *Funkcje sił zbrojnych. Konstytucja i rzeczywistość*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach parlamentarnych. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Stembrowicza*, red. S. Bożyk, Białystok 2009, s. 162 n.; R. Żmigrodzki, *Siły zbrojne*, [w:] *Instytucjonalne podstawy bezpieczeństwa państwa w III Rzeczypospolitej*, red. M. Żmigrodzki, A. Żebrowski, Lublin 2014, s. 238–242.

¹¹ H. Spasowska-Czarny, *Organy i inne podmioty państwowe właściwe w zakresie obrony narodowej*, [w:] *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, red. M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora, Warszawa 2015, s. 41; M. Karpiuk, *Polish Armed Forces as the subject of national security*, [w:] *Legal security*, red. K. Dunaj, M. Stepnowska, Warszawa 2013, s. 133.

¹² J. Rajchel, *Siły Zbrojne RP w zarządzaniu kryzysowym*, [w:] *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego ze szczególnym uwzględnieniem aspektów prawno-organizacyjnych Policji*, red. K. Rajchel, Warszawa 2009, s. 399–401; K. Bojarski, *Służba żołnierzy zawodowych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Służba w formacjach bezpieczeństwa i porządku publicznego*, red. M. Karpiuk, A. Pieczywok, Warszawa 2016, s. 36–38.

¹³ M.A. Kamiński, *Prawnoustrojowy status Sił Zbrojnych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Roczniki Nauk Prawnych 2019”, nr 3, s. 41.

¹⁴ Zob. Z. Kuśmerek, *Udział wojska w sytuacjach kryzysowych*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 10, s. 15–22; K. Cuber, *Udział sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli w sytuacjach kryzysowych*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2011, nr 1, s. 101–108.

z pozycją innych struktur i organów państwa (np. policji czy różnych służb wyspecjalizowanych w ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego)¹⁵.

Zadania te, z oczywistych względów, należą do najważniejszych w państwie. Żaden inny organ czy formacja nie byłaby w stanie ich wykonać w przeważającej części należyście¹⁶. Nie oznacza to oczywiście, że zadania sprecyzowane w art. 26 ust. 1 Konstytucji RP nie mogą być w określonym zakresie realizowane przez inne organy¹⁷.

Mimo wskazania zadań sił zbrojnych w ustawie zasadniczej, nie ma w niej definicji legalnej tego pojęcia. Definicja legalna terminu siły zbrojne pojawiła się dopiero w ustawie z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny, w której wskazano, że siły zbrojne są zhierarchizowaną, umundurowaną formacją uzbrojoną, będącą wyodrębnioną organizacyjnie częścią systemu obronnego państwa¹⁸.

Próby zdefiniowania terminu „siły zbrojne” pojawiły się w literaturze przedmiotu. Na przykład Kitler określa siły zbrojne jako „wyspecjalizowany, uzbrojony i zorganizowany pod jednolitym kierownictwem organ państwa, przeznaczony do zabezpieczenia jego interesów zewnętrznych i wewnętrznych, przez wykorzystanie go do misji obronnych i pozaobronnych, a więc do zapobiegania agresji, prowadzenia walki zbrojnej, udzielania wsparcia władzom cywilnym w zakresie ochrony porządku konstytucyjnego i bezpieczeństwa publicznego w państwie oraz realizacji innych nieoręźnych, ustawowo ustalonych zadań, w czasie zwykłym (normalnym) i w okresie obowiązywania stanu nadzwyczajnego w państwie”¹⁹. Natomiast według *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* siły zbrojne to „wyspecjalizowany organ państwa podlegający bezpośrednio centralnej władzy wykonawczej, przeznaczony do ochrony i obrony jego interesów przez zastosowanie przemocy zbrojnej”. W źródle tym wskazano też dwojakie funkcje sił zbrojnych — jako „czynnika odstraszania przed agresją oraz prowadzenia walki zbrojnej aż do osiągnięcia celu politycznego”²⁰.

Neutralność sił zbrojnych jako zasada konstytucyjna

Jedną z kluczowych zasad funkcjonowania sił zbrojnych w demokratycznych państwach prawa jest neutralność polityczna, która nazywana jest również apolitycznością. Neutralność oznacza „bezstronną postawę wobec cudzych spraw, cudzych sporów; bezstronność, obojętność”²¹.

¹⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2000 r., K 26/98, LEX nr 39990.

¹⁶ M. Karpiuk, *Służba funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Służby Wywiadu Wojskowego oraz żołnierzy zawodowych wyznaczonych na stanowiska służbowe w tych formacjach*, Olsztyn 2017, s. 21; Z. Trejnis, *Siły zbrojne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1996, s. 7–8.

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 czerwca 2008 r., K 52/07, LEX nr 395169.

¹⁸ Tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 248.

¹⁹ W. Kitler, *Pojęcie i system prawa wojskowego*, [w:] *Prawo wojskowe*, red. W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska, Warszawa 2017, s. 56.

²⁰ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. B. Balcerowicz, Warszawa 1996, s. 90.

²¹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 2, Warszawa 2006, s. 890.

Neutralność sił zbrojnych możemy rozważać na dwóch płaszczyznach. Na płaszczyźnie formalnej należy zwrócić uwagę na wynikające z obowiązujących przepisów prawnych ograniczenia aktywności politycznej członków sił zbrojnych. Natomiast aspekt materialny związany jest z zakazem prezentowania swojego stanowiska w stosunku do partii, ugrupowań czy orientacji politycznych.

Zgodnie z art. 26 ust. 2 Konstytucji RP siły zbrojne zobowiązane są do zachowania politycznej neutralności. Jest to bezpośrednio związane ze szczególną ich rolą jako gwaranta niepodległości i bezpieczeństwa państwa²². W demokratycznym państwie prawa muszą być one narzędziem państwa gwarantującym jego bezpieczeństwo niezależnie od tego, jaka frakcja polityczna sprawuje władzę, są więc zobowiązane kierować się dobrem wspólnym wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Neutralność polityczną sił zbrojnych wiązać zatem należy z istnieniem takich struktur, które zapewniają realizację funkcji obronnych²³. Zasada ich politycznej neutralności uniemożliwia kolizję interesu państwa oraz jednostki. Należy brać tu pod uwagę siły zbrojne zarówno jako całość, jak i ich poszczególnych przedstawicieli, ze szczególnym uwzględnieniem osób zajmujących stanowiska dowódcze. Siły zbrojne obowiązane są do neutralności politycznej we wszystkich sprawach, które nie są ich zadaniami lub nie wynikają z obowiązujących źródeł prawa²⁴. Zasada ta oznacza, że siły zbrojne, które dysponują największą faktyczną siłą w państwie, posiadając przy tym teoretyczną możliwość stosowania siły i przymusu, muszą zostać wyłączone z rozgrywek politycznych²⁵. Obowiązek zachowania przez nie neutralności politycznej ma aspekt materialny, czyli zakaz uzewnętrzniania poglądów politycznych, oraz formalny — zakaz wykorzystywania działań ujętych w Konstytucji RP jako poszczególne wolności i prawa polityczne (przeprowadzanie kampanii wyborczych, zgłaszanie inicjatywy ustawodawczej, tworzenie zrzeszeń o charakterze politycznym itp.).

Członkowie Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego jako uzasadnienie wprowadzenia do Konstytucji RP tej zasady wskazywali, że ma ona gwarantować przede wszystkim trzy elementy: brak działalności politycznej w wojsku, pominięcie kryteriów politycznych w kwestiach działalności wojskowej oraz uodpornienie armii na zewnętrzne, partyjne wpływy.

Należy brać tu pod uwagę siły zbrojne jako całość oraz ich poszczególnych przedstawicieli. Nie ma możliwości angażowania sił zbrojnych w spory polityczne czy popieranie jakichkolwiek ugrupowań politycznych²⁶.

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1997 r., K 24/96, LEX nr 29144; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2000 r., K 26/98, LEX nr 39990.

²³ M. Serowanic, *Rola Ministra Obrony Narodowej w cywilnym modelu zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi RP*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 40, 2018, s. 565.

²⁴ W. Brzozowski, *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP*, LEX/el. 2010; W.J. Wołpiuk, *Siły Zbrojne w regulacjach Konstytucji RP*, Warszawa 1998, s. 69.

²⁵ W.J. Wołpiuk, *Siły Zbrojne...*, s. 65.

²⁶ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008, s. 70–71; M. Czechowski, *Prawny charakter zatrudnienia żołnierzy zawodowych*, Toruń 2016, s. 121–122.

Chmaj zdefiniował apolityczność jako „zakaz publicznego manifestowania poglądów politycznych i zakaz kierowania się przy wykonywaniu obowiązków służbowych własnymi przekonaniem politycznymi”²⁷. Zalewski z kolei przez apolityczność rozumie postawę obojętności żołnierza wobec aktualnych zagadnień politycznych, udziału między innymi w wyborach i referendach czy ograniczenia partycypacji w działalności politycznej²⁸.

W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 kwietnia 2002 roku wyodrębniono pojęcia apartyjności i apolityczności. Z treści tego orzeczenia wynika między innymi, że: „pojęcie politycznej neutralności, którym posługuje się Konstytucja, i pojęcie apartyjności, wyrażające się w zakazie członkostwa w partiach politycznych określonych kategorii osób, nie są pojęciami przedmiotowo tożsamymi. Apartyjność ma na celu usunięcie zagrożenia płynącego z faktu istnienia organizacyjnych i politycznych więzi pomiędzy osobą sprawującą funkcje publiczne a partią polityczną. Zagwarantowanie apolityczności służb publicznych nie jest możliwe do realizacji w sytuacji, gdy osoby pełniące takie funkcje są członkami ugrupowań politycznych”²⁹.

Konsekwencją neutralności jest poddanie sił zbrojnych cywilnej i demokratycznej kontroli. Podstawowy mechanizm tej kontroli zawarty jest w art. 134 Konstytucji RP, zgodnie z którym zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi w imieniu Prezydenta wykonuje Minister Obrony Narodowej. Przez pojęcie kontroli należy rozumieć sprawowanie władzy nad siłami zbrojnymi³⁰.

Kontrolę realizuje również parlament, przez funkcje ustawodawczą i kontrolną. Funkcja ustawodawcza polega na podjęciu i zrealizowaniu inicjatywy ustawodawczej dotyczącej każdej kwestii związanej z organizacją i działalnością sił zbrojnych. Funkcję kontrolną parlament wykonuje przede wszystkim za pośrednictwem komisji sejmowych, zwłaszcza Komisji Obrony Narodowej właściwej w sprawach bezpieczeństwa, obronności i wojskowości³¹.

Celem cywilnej kontroli jest niedopuszczenie do autonomizacji sił zbrojnych i tym samym zapewnienie, by służyły państwu, a nie nim rządziły. Demokratyczna kontrola ma na celu zapewnienie przestrzegania praw człowieka, rządów prawa oraz realizację przez siły zbrojne funkcji i zadań państwa.

²⁷ M. Chmaj, *Partie polityczne*, [w:] *Wolność zrzeszania się w Polsce*, red. M. Chmaj, Warszawa 2008, s. 31–32; zob. też wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 listopada 1998 r., K 42/97, LEX nr 34615.

²⁸ A. Zalewski, *Apolityczność Sił Zbrojnych Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 52–53.

²⁹ K 26/00, OTK-A 2002/2, poz. 18.

³⁰ P. Tuleja, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, s. 104.

³¹ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 26*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, LEX/el. 2016.

Ograniczenia w zakresie korzystania z praw politycznych przez żołnierzy zawodowych wynikające z pragmatyki wojskowej

Ustawa z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny wprowadza kilka ograniczeń w zakresie korzystania z praw politycznych przez żołnierzy zawodowych³². Zgodnie z jej art. 341 w czasie pełnienia zawodowej służby wojskowej żołnierzowi zawodowemu nie wolno: być członkiem partii politycznej ani stowarzyszenia, organizacji lub ruchu obywatelskiego mających cele polityczne; brać udziału w zgromadzeniach o charakterze politycznym; prowadzić działalności politycznej. Z dniem rozpoczęcia pełnienia zawodowej służby wojskowej z mocy prawa ustaje dotychczasowe członkostwo żołnierza w partii politycznej, stowarzyszeniu, organizacji lub ruchu obywatelskim stawiających sobie cele polityczne. Warto zauważyć, że regulacje te są analogiczne do poprzednio obowiązującej pragmatyki wojskowej, czyli ustawy z dnia 11 września 2003 roku o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (art. 106)³³. Według orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego przepisy te są zgodne z Konstytucją RP oraz wiążącymi Polskę postanowieniami umów międzynarodowych³⁴. Siły zbrojne zarówno jako całość, jak i pojedynczy żołnierze nie mogą więc brać udziału w kampaniach wyborczych, występować w interesie ugrupowań politycznych, samodzielnie sprawować władzy, tworzyć własnej partii politycznej, ingerować w decyzje polityczne organów państwowych czy formułować postulatów o charakterze politycznym³⁵.

Zakaz dotyczy też brania udziału w zgromadzeniach o charakterze politycznym oraz prowadzenia działalności politycznej. Wyjątkiem są zgromadzenia związane z wyborami władz państwowych i samorządowych. Należy zauważyć, że podczas takich zgromadzeń żołnierze zawodowi nie mogą nosić umundurowania oraz odznak i oznak wojskowych. Warto wskazać, że apolityczność nie oznacza braku poglądów politycznych, lecz brak możliwości ich manifestowania w czasie służby³⁶.

Ograniczenia praw żołnierzy zawodowych jako obywateli mogą być bowiem większe, co ma szczególne znaczenie, biorąc pod uwagę charakter pełnionej służby i specyfikę armii opartej na hierarchicznym podporządkowaniu, rozkazodawstwie oraz jednoosobowym dowodzeniu³⁷.

³² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2003 r., K 43/02, LEX nr 80192; A. Marczyńska, *Konstytucyjne i ustawowe ograniczenia członkostwa w partiach politycznych w Polsce*, [w:] *Institutionalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Lublin 2014, s. 238; D. Lis-Staranowicz, *Niepołączalność mandatu parlamentarnego w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa 2005, s. 23–24.

³³ Tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 536 ze zm.

³⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 kwietnia 2002 r., K 26/00, LEX nr 54052.

³⁵ W. Brzozowski, *Bezstronność...*

³⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 listopada 1998 r., K 42/97, LEX nr 34615.

³⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1997 r., K 24/96, LEX nr 2914.

Zasada incompatibilitas

Zgodnie z art. 226 pkt 2 ustawy z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny żołnierz zawodowy zostaje obligatoryjnie zwolniony ze służby w przypadku wybrania go na posła, w tym do Parlamentu Europejskiego, senatora, na kierownicze stanowisko państwowe obsadzane na podstawie wyboru oraz do organów wykonawczych samorządu terytorialnego. Zgodnie z ustawami samorządowymi organami wykonawczymi samorządu terytorialnego są: wójt (burmistrz, prezydent miasta), zarząd powiatu oraz zarząd województwa. Ma to związek z wyrażoną w art. 103 ust. 2 Konstytucji RP zasadą incompatibilitas, czyli niepołączalności³⁸.

Na podstawie bowiem wymienionego przepisu sędzia, prokurator, urzędnik służby cywilnej, żołnierz pozostający w czynnej służbie wojskowej, funkcjonariusz policji oraz funkcjonariusz służb ochrony państwa nie mogą sprawować mandatu poselskiego. Jedną z form czynnej służby wojskowej wskazanych w art. 130 ustawy o obronie Ojczyzny jest również zawodowa służba wojskowa, dlatego dopóki żołnierz zawodowy pozostaje w służbie, dopóty nie może sprawować mandatu poselskiego. Nie oznacza to jednak zakazu kandydowania, zwolnienie z zawodowej służby wojskowej nastąpi dopiero w momencie wyboru żołnierza zawodowego do określonych organów. Co istotne, niepołączalność ma dwa aspekty: formalny i materialny. Pierwszy z wymienionych oznacza zakaz łączenia mandatu z innymi funkcjami lub stanowiskami państwowymi, z kolei niepołączalność materialna rozumiana jest jako zakaz podejmowania i prowadzenia określonych rodzajów działalności gospodarczej w okresie sprawowania mandatu czy pełnienia funkcji publicznej³⁹.

Niepołączalność mandatu przedstawicielskiego zapewnia również przejrzystość podejmowania decyzji i jest wyrazem racjonalnego zarządzania zasobami ludzkimi⁴⁰. Trybunał Konstytucyjny w jednej ze swoich uchwał stwierdził, że „zakaz łączenia mandatu poselskiego z piastowaniem określonych stanowisk państwowych stanowi konsekwencję podstawowych zasad konstytucyjnych, określających oparty na zasadzie podziału władzy ustrój państwa i służyc ma realizacji tych zasad, w tym niezależności władzy ustawodawczej od wykonawczej, niezawisłości sędziowskiej, neutralności politycznej określonych służb państwowych. Intencją obu wymienionych wyżej przepisów konstytucyjnych jest zapewnienie personalnego oddzielenia członkostwa w parlamencie od piastowania

³⁸ D. Lis-Staranowicz, *Niepołączalność...*, s. 23; J. Mordwiłko, *W sprawie niepołączalności mandatu posła z zatrudnieniem w administracji rządowej w świetle art. 103 Konstytucji*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 4, s. 69; M. Zubik, *Ustrojowe założenia niepołączalności mandatu parlamentarnego*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 4, s. 116–117; M. Szydło, *Zakaz łączenia mandatu parlamentarnego. Studium prawne*, Warszawa-Poznań 2012, s. 316–319; D. Lis-Staranowicz, *Niepołączalność (incompatibilitas) mandatu parlamentarnego w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2000, nr 1, s. 27–39.

³⁹ E. Koniuszewska, *Instytucja incompatibilitas w prawie samorządu terytorialnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 870, s. 40; Ł. Kaczkowski, *Wygaśnięcie mandatu posła na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 77, 2008, s. 160.

⁴⁰ M. Zubik, *Ustrojowe...*, s. 107.

niektórych stanowisk w najwyższych organach państwa. (...) Łączenie sprawowania funkcji państwowej z inną działalnością ulega ograniczeniu, jeżeli jest to konieczne ze względu na ochronę wiarygodności sprawowanej funkcji lub poprawność jej spełniania. W takim zakresie, w jakim Konstytucja RP uznaje, że spełnianie określonej funkcji państwowej wymaga unikania możliwości powstania konfliktu interesów, gdy poszczególne funkcje, czy działania podejmowane przez tę samą osobę popadną ze sobą w kolizję, poddaje osoby pozostające w służbie państwowej szczególnym ograniczeniom⁴¹. Wykładnia celowościowa art. 103 ust. 2 Konstytucji RP prowadzi do wniosku, że funkcją tego przepisu jest zabezpieczenie z jednej strony bezstronności i apolityczności mogącej być zagrożonej przez zaangażowanie się w spory polityczne, nieuchronne w przypadku sprawowania mandatu parlamentarnego, z drugiej zaś zapewnienie niezależności parlamentarzysty od poleceń służbowych przełożonych⁴².

Artykuł 30 ust. 2 ustawy z dnia 9 maja 1996 roku o wykonywaniu mandatu posła i senatora⁴³ w przypadku wybrania żołnierza zawodowego na posła lub senatora przewiduje dla niego urlop bezpłatny. Jest to tak zwana niepołączalność względna. Z kolei ustawa o obronie ojczyzny przewiduje w takiej sytuacji obligatoryjne zwolnienie żołnierza z zawodowej służby wojskowej. Niezbędne dla dokonania wykładni art. 30 wspomnianej już ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora jest przeprowadzenie analizy art. 103 ust. 2 Konstytucji RP. Istotne jest, że w przytoczonym artykule wprowadzono niepołączalność bezwzględną, czyli konieczność ustania stosunku służbowego żołnierza zawodowego w momencie wyboru do organów enumeratywnie wymienionych w art. 226 pkt 2 ustawy o obronie Ojczyzny⁴⁴. Przepis zawarty w pragmatyce jest konkretyzacją przepisu konstytucyjnego. Należy więc uznać, że przepisy art. 103 ust. 2 Konstytucji RP wskazują, iż art. 30 ust. 2 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora nie będzie miał zastosowania w przypadku żołnierzy zawodowych. Regulacja zawarta w art. 30 ust. 2 przywołanej ustawy dotycząca urlopów bezpłatnych udzielanych z urzędu ma zastosowanie wyłącznie do osób wymienionych w ust. 1 tegoż przepisu, które nie zostały objęte zakresem art. 103 Konstytucji⁴⁵. Niedopuszczalne jest zawężenie w ustawie przypadków objętych konstytucyjnym zakazem dołączalności. Ustawodawca nie ma kompetencji do odmiennego uregulowania niepołączalności w odniesieniu do osób wymienionych w art. 103 ust. 2 Konstytucji. Zrzeczenie się funkcji niepołączalnej z mandatem musi mieć charakter trwały i nieodwracalny. Powoduje ono ustanie dotychczasowego stosunku służbowego. Umożliwienie żołnierzowi zawodowemu otrzymania urlopu bezpłatnego byłoby *de facto* obejściem przepisów konstytucyjnych, albowiem żołnierz w dalszym ciągu byłby zatrudniony w dotychczasowym miejscu pełnienia służby, ale

⁴¹ Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lutego 1996 r., W 11/95, LEX nr 25519.

⁴² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r., III SW 169/11, LEX nr 1165793.

⁴³ Tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1339 ze zm.

⁴⁴ K. Grajewski, *Komentarz do art. 30, [w:] Komentarz do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora*, red. K. Grajewski, J. Stelina, P. J. Uziębło, LEX/el. 2014.

⁴⁵ J. Stelina, *Komentarz do art. 29, [w:] Komentarz do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora*, red. K. Grajewski, J. Stelina, P. J. Uziębło, LEX/el. 2014.

bez obowiązku świadczenia pracy oraz bez wynagrodzenia⁴⁶. Po zakończeniu okresu sprawowania mandatu były parlamentarzysta może ubiegać się na podstawie zwykłych zasad o przyjęcie w szeregi zawodowej służby wojskowej. Nie ma możliwości automatycznego powrotu do służby. Umożliwienie automatycznego powrotu do zawodowej służby wojskowej zasadniczo byłoby praktycznie tożsame z udzieleniem urlopu bezpłatnego⁴⁷.

Zgodnie z art. 247 § 1 pkt 5 w zw. z art. 247 § 3 oraz art. 279 § 1 pkt 5 Kodeksu wyborczego w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia wyników wyborów do Sejmu lub Senatu żołnierz zawodowy musi złożyć oświadczenie Marszałkowi Sejmu lub Marszałkowi Senatu o zwolnieniu z zawodowej służby wojskowej. W razie braku złożenia takiego oświadczenia mandat poselski lub senatorski wygasa⁴⁸. Wygaśnięcie mandatu stwierdza niezwłocznie Marszałek Sejmu w drodze postanowienia, które jest ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”. Postanowienie Marszałka Sejmu ma charakter deklaratoryjny, gdyż stwierdza fakt wygaśnięcia mandatu⁴⁹. Wspomniane przepisy kodeksu wyborczego wykonują postanowienia zawarte w art. 103 Konstytucji RP, co wynika z wyraźnych odesłań do niej zawartych w tychże przepisach. Uznać więc należy, że udzielenie urlopu bezpłatnego przewidzianego w ustawie o wykonywaniu mandatu posła i senatora będzie możliwe wyłącznie w zakresie, którym jego regulacja nie została zastąpiona przez regulacje konstytucyjne⁵⁰.

Bierne prawo wyborcze

Instytucji niepołączalności mandatu przedstawicielskiego nie można utożsamiać z niewybieralnością. Niewybieralność oznacza bowiem wykluczenie zdolności określonej osoby do kandydowania w wyborach i objęcia mandatu ze względu na inny pełniony urząd, funkcję czy stanowisko⁵¹. Oznacza to, że ustawodawca nie pozbawia przy tym żołnierzy zawodowych praw wyborczych (ani prawa biernego, ani czynnego)⁵².

Kodeks wyborczy określa, kto ma bierne prawo wyborcze. Jedynymi uchwalonymi przez ustawę kryteriami warunkującymi bierne prawo wyborcze są: wiek (ukończenie 21 lat do Sejmu i 30 lat do Senatu), obywatelstwo polskie, posiadanie czynnego prawa wyborczego i czas zamieszkiwania na obszarze danej jednostki samorządu w przypadku

⁴⁶ K. Grajewski, *Konstytucyjna regulacja zasady incompatibilitas a inne przepisy dotyczące sprawowania mandatu posła i senatora*, „Przegląd Sejmowy” 2000, nr 1, s. 53–54; B. Banaszak, *Zasada niepołączalności mandatu parlamentarnego w prawie polskim*, „Przegląd Sejmowy” 2003, nr 2, s. 18–19; odmiennie E. Staszewska, *Urlopy bezpłatne udzielane na podstawie odrębnych przepisów*, [w:] *Urlopy pracownicze*, red. Z. Góral, Warszawa 2016, s. 180.

⁴⁷ K. Grajewski, *Komentarz...*

⁴⁸ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1277 ze zm.).

⁴⁹ Ł. Kaczkowski, *Wygaśnięcie...*, s. 157.

⁵⁰ D. Lis-Staranowicz, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r. (sygn. akt III SW 169/11)*, „Przegląd Sejmowy” 2012, nr 2, s. 209.

⁵¹ E. Koniuszewska, *Instytucja...*, s. 41.

⁵² Ł. Kaczkowski, *Wygaśnięcie...*, s. 162.

wyborów do organów samorządu terytorialnego. Ponadto, kodeks wyborczy enumeratywnie wymienia osoby pozbawione biernego prawa wyborczego. Nie posiada go osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego (identycznie art. 99 ust. 3 Konstytucji RP) lub umyślne przestępstwo skarbowe, osoba, wobec której wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności, o którym mowa w art. 21a ust. 2a ustawy z dnia 18 października 2006 roku o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów⁵³, oraz nie posiada go obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, pozbawiony prawa wybieralności w państwie członkowskim Unii Europejskiej, którego jest obywatelem.

Nie ma w pragmatyce wojskowej lub kodeksie wyborczym uregulowań dotyczących zgody przełożonego na ubieganie się o mandat przez podwładnego, więc należy uznać, że zgoda taka nie jest wymagana.

Podsumowanie

Neutralność polityczna została zaliczona przez ustawodawcę do jednego z fundamentów działalności sił zbrojnych. Normy prawne wynikające z ustawy z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny ograniczają konstytucyjne prawa i wolności członków sił zbrojnych. Z postanowień konstytucyjnych wynikają standardy pełnienia służby przez żołnierzy zawodowych. Żołnierz zawodowy nie może być członkiem partii politycznej ani stowarzyszenia, organizacji lub ruchu obywatelskiego, stawiających sobie cele polityczne; brać udziału w zgromadzeniach o charakterze politycznym; prowadzić działalności politycznej. Uzasadnieniem wprowadzenia tych zakazów jest niedopuszczenie do jakichkolwiek wpływów ze strony partii politycznych na działalność służbową sił zbrojnych, zarówno jako całości, jak i pojedynczego żołnierza. Przepisy pragmatyki wojskowej w zakresie ograniczenia wolności obywatelskich żołnierzy zawodowych były analizowane przez Trybunał Konstytucyjny, który stwierdził zgodność tych przepisów z ustawą zasadniczą. Zakazy te mają charakter bezwzględny i nie mogą zostać wyłączone bądź ograniczone przez jakikolwiek organ wojskowy. Prerogatyw takich nie posiada też Minister Obrony Narodowej oraz Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Istotne w kontekście analizowanego zagadnienia jest to, że w razie wyboru do Sejmu, Senatu, Parlamentu Europejskiego żołnierz zawodowy jest zwolniony ze służby z mocy prawa. Wynika to z zasady niepołączalności. Żołnierz zawodowy w przypadku wybrania na posła, w tym do Parlamentu Europejskiego, senatora, na kierownicze stanowisko państwowe obsadzone na podstawie wyboru oraz do organów wykonawczych samorządu terytorialnego musi zrzec się otrzymanego mandatu, w innym przypadku zostaje obligatoryjnie zwolniony ze służby. Niewątpliwie analiza regulacji zawartych w Konstytucji RP oraz ustawie z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny pozwala na stwierdzenie, że przepisy te regulują

⁵³ Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r., poz. 1633 ze zm.

wystarczająco zasadę neutralności sił zbrojnych, zarówno w kontekście całości formacji, jak i pojedynczego żołnierza, będąc gwarantem politycznej neutralności tej formacji.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r., poz. 248).
 Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1277 ze zm.).
 Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r., poz. 1633 ze zm.).
 Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 536 ze zm.).
 Ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1339 ze zm.).

Orzecznictwo

- Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lutego 1996 r., W 11/95, LEX nr 25519.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1997 r., K 24/96, LEX nr 29144.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 listopada 1998 r., K 42/97, LEX nr 34615.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2000 r., K 26/98, LEX nr 39990.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 kwietnia 2002 r., K 26/00, LEX nr 54052.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2003 r., K 43/02, LEX nr 80192.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 kwietnia 2004 r., K 45/02, LEX nr 107448.
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 czerwca 2008 r., K 52/07, LEX nr 395169.
 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r., III SW 169/11, LEX nr 1165793.

Literatura

- Banaszak B., *Zasada niepołączalności mandatu parlamentarnego w prawie polskim*, „Przegląd Sejmowy” 2003, nr 2, s. 9–24.
 Bojarski K., *Służba żołnierzy zawodowych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Służba w formacjach bezpieczeństwa i porządku publicznego*, red. M. Karpiuk, A. Pieczywok, Warszawa 2016. s. 36–48
 Brzozowski W., *Bezstronność światopoglądowa władz publicznych w Konstytucji RP*, LEX/el. 2010.
 Chmaj M., *Partie polityczne*, [w:] *Wolność zrzeszania się w Polsce*, red. M. Chmaj, Warszawa 2008, s. 15–73.
 Complak K., *Konstytucyjne postanowienia programowe czy normy o celach państwa?*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szymt, Warszawa 2003, s. 46–61.
 Cuber K., *Udział sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli w sytuacjach kryzysowych*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2011, nr 1, s. 100–108.
 Czechowski M., *Prawny charakter zatrudnienia żołnierzy zawodowych*, Toruń 2016.
Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz, t. 2, Warszawa 2006.
 Dunaj K., *Istota bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Czuryk, K. Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Olsztyn 2016, s. 17–27.
 Grajewski K., *Komentarz do art. 30*, [w:] *Komentarz do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora*, red. K. Grajewski, J. Stelina, P.J. Uziębło, LEX/el. 2014, lex/el.

- Grajewski K., *Konstytucyjna regulacja zasady incompatibilitas a inne przepisy dotyczące sprawowania mandatu posła i senatora*, „Przegląd Sejmowy” 2000, nr 1, s. 51–62.
- Kaczkowski Ł., *Wygaśnięcie mandatu posła na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 77, 2008, s. 145–169.
- Kamiński M.A., *Prawoustrojowy status Sił Zbrojnych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2019, nr 3, s. 41–71.
- Karpiuk M., *Polish Armed Forces as the subject of national security*, [w:] *Legal security*, red. K. Dunaj, M. Stepnowska, Warszawa 2013, s. 131–142.
- Karpiuk M., *Służba funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Służby Wywiadu Wojskowego oraz żołnierzy zawodowych wyznaczonych na stanowiska służbowe w tych formacjach*, Olsztyn 2017.
- Kitler W., *Pojęcie i system prawa wojskowego*, [w:] *Prawo wojskowe*, red. W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska, Warszawa 2017, s. 51–72.
- Koniuszewska E., *Instytucja incompatibilitas w prawie samorządu terytorialnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 870, s. 39–58.
- Kuśmirek Z., *Udział wojska w sytuacjach kryzysowych*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 10, s. 15–22.
- Lis W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny jako sfera działania administracji publicznej*, Lublin 2015.
- Lis-Staranowicz D., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r. (sygn. akt III SW 169/11)*, „Przegląd Sejmowy” 2012, nr 2, s. 202–212.
- Lis-Staranowicz D., *Niepołączalność (incompatibilitas) mandatu parlamentarnego w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2000, nr 1, s. 27–39.
- Lis-Staranowicz D., *Niepołączalność mandatu parlamentarnego w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa 2005.
- Malinowski P., *Źródła ambicji narodowych oraz kierunków rozwoju Sił Zbrojnych*, [w:] *Sily Zbrojne RP w procesie budowy narodowego potencjału odstraszania*, red. M. Kubiński, Warszawa 2015, s. 80–92.
- Marczyńska A., *Konstytucyjne i ustawowe ograniczenia członkostwa w partiach politycznych w Polsce*, [w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Lublin 2014, s. 229–242.
- Masłow A., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2010.
- Mordwiłko J., *W sprawie niepołączalności mandatu posła z zatrudnieniem w administracji rządowej w świetle art. 103 Konstytucji*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 4, s. 67–71.
- Pieprzny S., *System podmiotów właściwych w sprawach ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Prawo — administracja — policja. Księga pamiątkowa Profesora Wincentego Bednarka*, red. J. Dobkowski, Olsztyn 2006, s. 300–316.
- Pikulski S., *Podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000, s. 99–104.
- Rajchel J., *Sily Zbrojne RP w zarządzaniu kryzysowym*, [w:] *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego ze szczególnym uwzględnieniem aspektów prawno-organizacyjnych Policji*, red. K. Rajchel, Warszawa 2009, s. 381–409.
- Rajchel J., *Uwarunkowania strategii bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI wieku*, red. T. Jemioło, K. Rajchel, Warszawa 2008, s. 314–321.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 26*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, LEX/el. 2016.
- Serowaniec M., *Rola Ministra Obrony Narodowej w cywilnym modelu zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi RP*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 40, 2018, s. 565–576.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. B. Balcerowicz, Warszawa 1996.
- Socha R., *Instytucja stanu wyjątkowego w systemie bezpieczeństwa narodowego RP*, Mińsk Mazowiecki 2013.

- Sokolewicz W., *Funkcje sił zbrojnych. Konstytucja i rzeczywistość*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach parlamentarnych. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Stembrowicza*, red. S. Bożyk, Białystok 2009, s. 162–178.
- Spasowska-Czarny H., *Organy i inne podmioty państwowe właściwe w zakresie obrony narodowej*, [w:] *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, red. M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora, Warszawa 2015.
- Staszewska E., *Urlopy bezpłatne udzielane na podstawie odrębnych przepisów*, [w:] *Urlopy pracownicze*, red. Z. Góról, Warszawa 2016, s. 173–190.
- Stelina J., *Komentarz do art. 290*, [w:] *Komentarz do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora*, red. K. Grajewski, J. Stelina, P.J. Uziębło, LEX/el. 2014.
- Sulowski S., *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 11–21.
- Szydło M., *Zakaz łączenia mandatu parlamentarnego. Studium prawne*, Warszawa-Poznań 2012.
- Trejnis Z., *Siły zbrojne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1996.
- Tuleja P., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008.
- Wochnowicz P.A., *Miejsce Sił Zbrojnych w systemie politycznym RP*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2015, nr 2 (14), s. 114–124.
- Wojciszko M., *Kompetencje naczelnych organów państwa w obszarze obronności*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 4, s. 323–341.
- Wołpiuk W.J., *Siły Zbrojne w regulacjach Konstytucji RP*, Warszawa 1998.
- Zalewski A., *Apolityczność Sił Zbrojnych Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009.
- Zubik M., *Ustrojowe założenia niepołączalności mandatu parlamentarnego*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 4, s. 103–118.
- Żmigrodzki R., *Siły zbrojne*, [w:] *Instytucjonalne podstawy bezpieczeństwa państwa w III Rzeczypospolitej*, red. M. Żmigrodzki, A. Żebrowski, Lublin 2014, s. 231–261.
- Żukrowska K., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, Warszawa 2011.

Political neutrality of the armed forces in the legal and constitutional dimension

Keywords: armed forces, service relationship, neutralit

Summary

The principle of neutrality of the armed forces is one of the pillars of their functioning as the body guarding Poland's security. Members of the armed forces, as well as the armed forces as a whole, are absolutely obliged to comply with this principle. This article discusses the legal, in particular constitutional, regulations of the political neutrality of the armed forces. An analysis of statutory provisions relating to the subject matter is also provided.